

Az 56.507/1909. VI. 9. vkm. sz. min. leirat szerint az 1908. évi szeptember hó 20-án kelt legfelsőbb elhatározással e rendelkezések a *jövőben kinevezendő tanárookra* nézve hatályon kívül helyeztettek. Ugyanezen rendelkezést tartalmazza az 1911. évi XIV. t.-c. 10. §-a is.

A 121.816/1914. XII. 23. vkm. sz. leirat szerint az 1909. évi január hó 1-je után kinevezett tudományegyetemi tanárok tandíjjutaléokra igényt nem tarthatnak; azon tanárok részére azonban, akik a fenti határnapot követőleg más egyetemről neveztettek ki, a tandíjjutalék folyósítandó, ha előző egyetemi tanári kineveztetésük a határnapot megelőzi.

A 2718/1893. VIII. 21. vkm. számú leirat szerint az előadások félbeszakítása esetén a tanárok azon félévre, melyben előadásaikat meg nem tartották, vagy csak négy hétnél rövidebb ideig tartották meg, tandíjkárpótlásukat vagy jutalékukat egészen elvesztik, illetőleg tandíjjutalékban nem részesülnek; kárpótlásuknak vagy jutalékuknak, illetőleg tandíjosztalékuknak felét veszítik el, ha az előadások félbeszakítása nyolc hétnél tovább tart, vagy ha a négy hétnél tovább tartó félbeszakításnak oka a tanár saját elhatározásában fekszik.

16. Egyetemi magántanári képesítő (habilitációs) szabályzat.

(Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1892. évi 45.520. számú rendeletével.)

A magántanárság értelmezése.

1. §. Az egyetemi magántanárok határozott tanszakok nyilvános tanítására jogosított fér-

fiak, kik jogosítványuknál fogva előadásukat az egyetemen hirdethetik s tarthatják meg.

Annak megengedésére, hogy az egyetemi magántanár előadásait az egyetem helyiségein kívül tarthassa, a kar indokolt előterjesztése alapján, csak a rector van jogosítva.

2. §. A tanítási jogosítvány megszerzése szabályszerű képesítés (habilitatio) s a magy. kir. vallás és közoktatásügyi minisztérium megerősítése által történik.

3. §. Magántanári képesítésre rendszerint csak karbeli doctorok, és pedig olyanok bocsátatnak, kik valamely hazai egyetemen szereztek doctori oklevelet, vagy a külföldi egyetemen szerzettet valamely hazai egyetemen nostrificáltatták.

Jegyzet. A bírói állás a magántanárságot nem zárja ki. (1891: XVII. t.-c. 40. §.)

4. §. Magántanári képesítést csak az nyerhet, aki valamely nyomtatásban megjelent, önálló és szigorúan tudományos dolgozattal bizonyítja, hogy az egyetem valamelyik karához tartozó tudományszak egész körére kiterjedő ismeretei mellett, e tudomány önálló művelésére képes és akitől várható, hogy a tudomány s a felső oktatás terén hasznos tevékenységet fog kifejteni.

Jegyzet. (49.772/1888. sz. vk. m. rend.) Az egyetemi magántanárság célja a tudománynak intensivebb és extensívebb művelése, jelesen pedig oly tudósok kiképzése

lévén, kik már a tanítás terén kimutatott képességüknél fogva is nyilvános tanároknak volnának meghívhatók, ebből önként következik, hogy csak oly egyéneknek kellene erre a térre lépni, kik a tudomány művelését életpályájoknak választották és csak oly egyének volnának a habilitációhoz bocsáthatók, kik nem csak az illető tudományt, annak mai állása szerint, tökéletesen hatalmukba ejtették, hanem önálló tudományos bűvárlatok és a tudomány művelés terén számbavehető munkák által kétségbevonhatatlanul azt is bizonyították, hogy a szaktudományuk feladatait felőgni képesek s annak további fejlesztésére a kellő módszeres készütséggel bírnak.

A magántanári intézmény sikeres működéséhez megkívánható ezen feltételek figyelmen kívül hagyatnak akkor, midőn oly egyéneknek engedtetik meg a habilitáció, kik alig, habár kitűnő sikerrel végezték be az előírt tanfolyamot, vagy oly munkák alapján, melyek inkább az iskolai betanulás és a hallottak recapitulatiojának, mintsem önálló komoly tanulmány, észlelés és kutatásnak eredményei vagy pedig olyanoknak, kiknek nyilvánvalóan a tudomány művelése és akár a tárgy minősége, akár egyéni qualificatiójuk és törekvéseiknél fogva a tanári hivatás nem lehet feladatuk s akik azután, midőn céljukat a tanári címmel elérték, tudományos munkásságuknak többé semmi jelét nem adják.

Úgyszintén a magántanári intézmény rendeltetésének nem felel meg, ha a habilitatio a tudomány valamely igen szűkre szabott köréből, annak szinte egy fejezetéből engedtetik meg csak. Nem tagadható ugyan, hogy ezen institutióznak egyik fontos feladata abban is áll, hogy a nyilvános tanárok által esetleg egész kiterjedésükben előadott disciplínák egyes kisebb körei különféle irányban,

behatóbb és részletes tanulmány és előadás tárgyaivá tétessenek s ezzel úgy a tudományos munkálkodás serkentessék, mint pedig a fennálló körülményekhez képest a rendszeres egyetemi tanítás kiegészítettessék és gyakorlati hasznavehetősége emeltessék, mindamellett ezen feladat nem követeli azt, hogy egy oly szorosan körülírt körre nyerhessék el csak az illetők a „venia legendi“-t, mely a tárgynak sem beható tudományos kezelésére, sem a gyakorlati disciplináknál azok gyakorlati beszámítására nem alkalmas s melyből, ha elegendő készültséget tanúsítanak is, nem nyújtják még biztosítékát annak, hogy szakukban a magántanároktól megkívánható tudományos látkörrel bírnak.

Miután az egyetemi hatóságok joga és kötelessége arra ügyelni, hogy a rendszeresített előadások pontosan megtartassanak, s a speciális behatóbb előadások minél jobban meghonosuljanak, a bemutatott előadási programmból módjukban van arról is meggyőződni, hogy az illető magántanár a tudományból, melyre magát habilitálni kívánja, mely tárgyakat és esetleg mily beosztás mellett szándékozik előadásainak körébe vonni s módjukban van minden félévi tanrend összeállításánál is a megállapított rend és mód megtartása felett őrködni.

Önként értetik, hogy midőn a magántanárok nyilvános tanári címmel, vagy jelleggel való kitüntetésre ajánlatnak, mindezen momentumok még inkább figyelembe veendőek, ha egyetemeink gyarapodó jó hírnevét veszélyeztetni nem akarjuk.

Annál inkább óhajtottam a felvetett szempontokra komolyan felhívni a Tanács és a tudománykarok figyelmét, mert ha jövőben a habilitációknál azok egyike vagy másikának teljes mellőzését kellene tapasztalnom, abban a

sajnos kényszerhelyzetben találnám magamat, hogy a habilitáció megerősítését vagy megtagadjam, vagy legalább is elodázzam.

A magántanárság megszerzése.

5. §. Képesítésért a jelölt az illető kar tanártestületéhez köteles folyamodni és a folyamodvány benyújtásakor a nyomtatási költségek fedezésére 30 frtot tartozik a kari dékánál lefizetni.

Jegyzet. A 42.597/926. IV. ü. o. sz. a. jún. 25-én kelt vk. min. rendelet az 1926—27. tanévtől kezdve további intézkedésig 1 millió korona, azaz egy millió koronában, vagyis 80 pengőben szabja meg az eljárás díját. (A gyakorlat szerint azonban, ha a bírálatok kinyomatási költségei a megállapított díjnál többre kerülnek, folyamodó a különbözetet megtéríteni tartozik.)

6. §. Folyamodásában a szaktárgy, melyből a tanítási engedélyt (venia legendi) elnyerni akarja, határozottan megnevezendő. A kijelölt tárgy csak valamely egész tanszak vagy annak egyes nagyobb és önálló egészet tevő része lehet.

A folyamodványhoz következők csatolandók:

a) a doctori oklevél, mely legalább három év előtt kelt;

Jegyzet. A doctori oklevél keltétől számított három évi időközből hiányzó időnek eltekintésére nem a kar, hanem a minisztérium illetékes. (70.630/1911. vkm. sz.)

- b) életrajz (curriculum vitae);
- c) az előadások vázlatos tervezete (programm), melyben a tartandó leckék köre, rendszere és tárgyalási módja feltüntetendő;
- d) a folyamodó tudományos dolgozatai;
- e) alkalmas tanhelyiségek és taneszközök (intézeti anyag, beteg-anyag) kimutatása; végül
- f) egyéb mellékletek, melyek folyamodó polgári állására, esetleg hivatalos működésére, tartózkodási helyére és keresetére felvilágosítást nyújtanak.

7. §. A dékán a kérvényt mellékleteivel együtt egy előadónak adja ki, akinek feladata megállapítani: vajjon a folyamodvány az előbbi szakaszban felsorolt formai követelményeknek megfelel-e? Így különösen, hogy a tárgy, melyből a habilitatio kéretik, az egyetem, illetőleg a kar tanulmányi köréhez tartozó és megfelelő-e?

A személyi minősítés.

8. §. A tanártestület mindenekelőtt vita nélkül titkos szavazással arról határoz: vajjon személyes minőségénél fogva folyamodót a képesítéshez bocsátja-e, vagy sem. Kedvező határozat esetén a kar az ügy tárgyalására, illetőleg a tudományos munkálatok bírálatára és javaslattételre két bírálót rendel.

A folyamodó munkásságának bírálata.

9. §. A bírálók az illető vagy rokon szakok tanárai közül választandók,

10. §. A bírálók kötelessége: a mellékelt munkálatok tudományos becsét megítélni és indokolt jelentéseiket külön-külön legkésőbb a következő félév végéig a tanártestület elé terjeszteni. A dékán a véleményes jelentéseket kinyomatja és a kar tagjainak kézirat gyanánt az érdemleges tárgyalás előtt legalább egy héttel megküldi. (Az ügydarab és mellékletei a kari tagok számára megtekintés végett a dékáni hivatalban 14 napig kiteendők.)

11. §. A bírálók véleményét a tanártestület ülésileg tárgyalás alá veszi s azok tartalmához képest a folyamatot szóbeli értekezletre bocsátja vagy visszautasítja. Ha a bírálók véleménye eltérő, a kar az ügyet egy harmadik bírálónak adja ki.

Jegyzet. A 9145/1910. sz. vk. m. rendelet a következőket rendel: Ha két egybehangzó bírálattal szemben is kételyek merülnek fel, — az illetékes kar tanártestülete érdemleges döntés előtt vagy bővebb indoklásra szólítsa fel a bírálókat, vagy pedig arról határoz, nem látja-e szükségesnek egy harmadik bíráló kiküldését. Mindkét esetben a kar csak a két bíráló újabb és bővebben megokolt indítványának, illetve a harmadik bíráló véleményének meghallgatása után dönt afelett, vajjon folyamatot a magántanári képesítés további cselekményeihez bocsátja-e, vagy pedig visszautasítja.

Szóbeli colloquium.

12. §. A szóbeli értekezletet (colloquium) a tanártestület által saját kebeléből kirendelt

szaktanárok a dékán elnöklete alatt, rendes ülésben tartják meg a jelölttel, kihez azonban a kar minden tagjának joga van kérdéseket intézni. A colloquium tartama legalább $\frac{1}{2}$ óra, $1\frac{1}{2}$ óránál hosszabb időre azonban ki nem terjedhet.

Jegyzet. A bölcsészeti karban a magántanári képesítési colloquium és próbaelőadás a tanártestületi rendes ülés helyett a kar által ad hoc, a dékán elnöklete alatt alakítandó szakosztály ülésében tartandó meg, mely a rokon szakok képviselőiből és pedig legalább 10 tagból áll. Ha a meghívottak többsége megjelenik, az értekezlet határozatképesnek tekintetik. (145.181/1903. sz. vk. miniszteri leirat a budapesti egyetemhez.)

13. §. A szóbeli értekezlet célja, hogy a tanári testület a képesítendőnek alapos ismereteiről biztos tudomást szerezzen. Alapjául a bemutatott munka vagy értekezés szolgál, de azon szak egész körére kiterjeszthető, melyből a jelölt előadásokat kíván tartani; különösen abból a szempontból, hogy a jelölt bir-e szakában kellő irodalmi tájékozottsággal? Az értekezlet eredményét a jelenlevők szótöbbséggel állapítják meg.

14. §. Az értekezlet kielégítő eredménye esetében a tanártestület a jelöltet nyilvános próbaelőadásra bocsátja.

Próbaelőadás.

15. §. A próbaelőadás tárgyát a jelölt szabadon választja.

16. §. A nyilvános próbaelőadás ideje legalább 3 nappal előbb a fekete táblán kihirdetendő.

17. §. A próbaelőadás legalább $\frac{1}{2}$ óráig tartandó, 1 óránál többet azonban nem vehet igénybe. Elfogadása esetében a tanártestület a jelöltet maga részéről képesítettnek nyilvánítja és a magántanári képesítés megerősítése végett az ügyiratokat az egyetemi tanács útján a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter elé terjeszti.

Jegyzet. Egyetemünkön a próbaelőadás rendkívüli kari ülés keretében tartatik meg. Ha nem így, akkor a próbaelőadás elbírálására a dékán elnökletével 3 tagú bizottság küldetik ki, mely a karnak jelentést és javaslatot tesz.

Egyéb intézkedések.

18. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter határozatát az egyetemmel tudatja, mely a tanításra jogosított számára kiállítja a képesítési oklevelet. (Decretum habilitationis.)

19. §. A képesítés akármely fokozatában visszautasított jelölt a határozat közlésétől számítandó négy héten belül a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez felfolyamodással élhet.

Jegyzet. 1. „A tanári karnak a jelölt alkalmasságának és képességének megbírálása kérdésében keletkezett határozata a felügyeleti jog körében érdemben felül nem bírálható“ s azért az egyébként szabályszerű határozattal

elutasított jelöltnek a fenti §-ra alapított felfolyamodása elutasíttatik. (64.201/1918. vkm. sz.)

2. Azt, hogy a folyamodó a különböző fokozatokon való eljárás eredményei felől tájékoztatandó, a szabályzat nem írja elő.

20. §. A felfolyamodás a dékánál nyújtandó be, ki azt a tanártestület észrevételeivel haladéktalanul felterjeszti.

21. §. A habilitatio bármely fokozatában visszautasított jelölt csak két év múlva bocsátandó újból habilitatióra.

Jegyzet. A 21. §. azon rendelkezése, miszerint a habilitatio bármely fokozatában visszautasított jelölt csak két év múlva bocsátandó újból habilitatióra, a személyes minősültségnek a szabályzat 8. §-a alapján történt elbírálásánál elutasított folyamodóra nem vonatkoztatható. Egyebekben a személyi minősültség érintett kérdésében az idézett § alapján a jövőben is az illető tantestület vita nélkül, önállóan határoz. A személyi minősültség kérdésében hozott határozatok tekintetében és azok hozatalára való minden érdemleges beavatkozás nélkül, az eljárási szabályok megtartása, vagyis alakszerűség szempontjából az egyetemi tanács által első fokon gyakorolt s a szabályzat 23. §-ában gyökerező felügyeletet a vk. miniszter végső fokon gyakorolja. (A 10.487/1904. sz. vk. miniszteri leirat.)

22. §. Elismert tudományosságú férfiakat a tanártestület kivételképen a szóbeli értekezéslet és a próbaelőadás, vagy azok egyikének elengedésével, kiadott munkáik alapján is képesíthet.

23. §. Az egyetemi tanács a képesítés alak-
szerűségei felett örködik és az előző §. esetében
a tanártestület ajánlatát saját indokolt vélemé-
nyével kísérni tartozik.

Jegyzet. L. erre vonatkozólag a 36. 1. a 19. §. 1. sz.
jegyzetét.

24. §. A más karnál vagy más egyetemen
nyert tanítási jogosítvány, ezen egyetemen
csak kivételesen, a viszonzossági elv tekintetbe
vételével szolgálhat a magántanári működés
alapjául.

25. §. Az egyetemi magántanárok csak azon
karnál és azon szak előadására vannak feljogo-
sítva, melynél és melyre nézve jogosítványukat
nyerték és előadást csak a kar által elfogadott
előadási tervrajzuk szerint tarthatnak.

26. §. Hosszabb időn át sikerrel működött
magántanár kérelmére tanítási jogosítványa a
tanszak egész terjedelmére kiterjeszthető. Ezen
engedély jóváhagyás végett a vallás- és köz-
oktatásügyi m. kir. miniszterhez felterjesztendő.

27. §. A magántanárok hallgatóiknak a ren-
des és rendkívüli tanárokéval hasonló érvényes-
ségű leckelátogatási bizonyítványokat állíthat-
nak ki, amennyiben az általok tartott leckék
mind óraszámuk, mind tárgyukra nézve a tanul-
mányi szabályok követelményeinek teljesen
megfelelnek.

28. §. A nyilvános tanárok felügyelete alatt
álló egyetemi gyűjtemények és taneszközök
használatára a magántanárok jogigénnyel ugyan

nem bírnak; de azokat az illető igazgatók beleegyezésével előadásaikra és búvárlataikra felhasználhatják.

A magántanárság elvesztése.

29. §. Azon egyetemi magántanárok, kik feljogosításuktól számított két év alatt leckéiket meg nem kezdik, vagy azok megkezdése után egyfolytában két tanév alatt legalább egy fél-évig előadást nem tartanak, tanítási jogosítványukat elvesztik. Szintén elvesztik jogosítványukat az olyan magántanárok is, kik a képesítésért benyújtott folyamodványban kimutatott tanítási anyagot időközben elvesztették és e helyett 3 félév alatt új anyagot kimutatni nem bírnak. (Ez irányban a szükséges ellenőrzés gyakorlása a kari dékán feladata.) Az új anyagról a magántanár által a tanártestületnek jelentés teendő, mely annak el- vagy elnemfogadása felett ülésileg határoz. Magántanári jogosítványát veszti az is, akinél időközben személyes viszonyait illetőleg oly változások állottak be, melyek a magántanári állással, vagy az egyetem méltóságával s tudományos és erkölcsi érdekeivel össze nem egyeztethetők. Erre vonatkozólag a tanártestület minden szavazatképes tagja rendes ülésben indítványt tehet, mely bizottságnak adatik ki. A bizottság jelentése felett a tanártestület titkos szavazással határoz; e határozat megerősítés végett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumnak felterjesztendő.

Jegyzet. A magántanári szabályzat 29. §-ának szoros értelmezése szerint olyan magántanárok, akik képesítésiüktől számított négy félév alatt leckéiket meg nem kezdték, vagy azok megkezdése után egyfolytában négy félév alatt legalább egy félévig előadást nem tartanak, tanítási jogosítványukat elvesztik. Az eddig követett gyakorlat szerint azonban az egyes karok megokolt kérelem alapján egyetemi magántanároknak egy vagy több félévre is felmentést adtak. E gyakorlat továbbra is fenntartandó, azonban elvi szempontból különbség teendő a következő esetek között: 1. Ha valamely egyetemi magántanár négy féléven át nem hirdet előadást, avagy 2. előadást ugyan hirdet, de előadásait nem tartja meg azért, mert hallgatóság nem jelentkezett, vagy más okokból, avagy 3. ha az egyetemi magántanár hirdetett és meg is kezdett előadásokat magánkörülmény, hivatalos kiküldetés, vagy bármely más oknál fogva megszakítani vagy abbahagyni akarja. Az 1. alatti esetben a magántanári szabályzat 29. §-a szorosán alkalmazandó, azaz a venia legendi megszűnése kimondandó és a 29. §., illetve 30. §. idevonatkozó rendelkezései alkalmazandók. A 2. alatti esetben szabad mérlegelés alapján dönti el a kar, vajjon az illető magántanár hibájául rovandó-e fel előadási hirdetésének sikertelensége, avagy indokolt kérelmére felmentést ad-e neki egy vagy legfeljebb két félévre. A 3. alatti esetben, a már megkezdett előadások megszakítása, vagy abbahagyása nyilvánvalóan megváltoztatja a tantervet és a beíratkozott hallgatóság félévi óraszám-beszámítását is érintheti. Ily esetekben a kar nem adhat felmentést, hanem az illető magántanár a minisztériumtól köteles szabadságolást kérni. Ily szabadságolási kérvényekre a kar is tehet véleményező felterjesztést, amelyben különösen, ha

a megkezdett előadások teljes abbanhagyásáról van szó, az'előbb érintett órabeszámítási ügyben is javaslatot tesz. A miniszter részéről szabadságot magántanárnak azon félévei, amelyekre szabadságot nyert, nem számíthatók be a magántanári szabályzat 29. §-ában említett négy félévbe. (A vallás- és közoktatásügyi miniszter 72.914/1910. sz. rendelete.)

30. §. Azon magántanárok, kik jogositványukat a fentebbi okok alapján elvesztik, csak újabb képesítés alapján nyerhetik azt vissza; kivéve, ha a tanártestület határozata és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter jóváhagyása az alól őket felmentené.

Jegyzet. 1. a) A magántanárok a tanári címmel és jelleggel való felruháztatás következtében nem szereztek sem közhivatali minőséget, sem kari tagságot; egyetemi tisztségre nem választhatók és általános hivatali kötelezettség alatt nem állanak.

b) Olyan magántanárok, akik *közszolgálatban nem állnak*, az egyetemi ny. rk. tanári címmel és jelleggel való kitiüntetés által a később kinevezett valóságos rk. tanárt rangsorban nem előzik meg. 3. Ily kitiüntetés az említettek számára valóságos ny. rendkívüli tanárrá történt kinevezésök esetén a rangsor és fizetési fokozat tekintetében várományos jogot *nem* állapít meg. 4. A ny. rk. tanári *cím és jelleg* adományozásával kitiüntetett magántanárok a magántanárok üléseire meghívandók és magántanári képviselőkké megválaszthatók, ellenben a kar ülésein személyesen jelen *nem* lehetnek és a *szigorlatoknál közre nem működhetnek*. 5. E kitiüntetés következtében ők általános magatartásukat illetőleg *nem* ke-

rülnek az Egyetemi Tanácsnak fegyelmi joghatósága alá, hanem csak a magántanári szabályzat alapján állanak a kar ellenőrzése alatt. A jelleggel való felruházásnak tehát ez irányban csak az a következménye, hogy az illetők a hivatalos névsorban, tanrendben stb., azoktól a magántanároktól, akik csak a tanári címet kapták, elkülönítve említendőek fel és az utóbbi körülírtakat megelőzik, továbbá, hogy ők az egyetemen kívül is használhatják azt a kitüntetést, hogy részükre a tanári jelleg adományoztatott. (58.497/1904. sz. vkm. rendelet.)

2. Az 58.497/1904. számú vkm. rendelet változatlanul érvényben marad és az annak 4-ik pontjában foglaltak nemcsak a nyilvános rendkívüli, hanem a nyilvános rendes tanári cím- és jellegre is kiterjesztendőek, nem tévén különbséget, hogy vajjon egyetemi magántanárnak adományoztatott-e a cím és jelleg, avagy volt egyetemi tanár számára fentartatott. (85.107/1910. vkm. sz.)

3. Magántanároknak ny. rendkívüli tanári címmel való felruházása körül követendő eljárásra vonatkozólag I. a Hatósági Szervezet 2. §-ához fűzött 2. Jegyzet szövegét e gyűjtemény 17. l.

17. Szabályzat az adjunktusi intézményről.

(52.89/1896. sz. vk. miniszteri rendelet.)

1. §. Az adjunktusi intézmény célja jeles szakemberek kiképzése és új tanári nemzedék fejlődésének biztosítása azáltal, hogy egyes egyéneknek alkalmat ad, miszerint az elméleti és gyakorlati oktatásban és tudományos búvárko-